

De heidevorm van *Coscinia cribraria* L.

Zooals bekend is behoort *Coscinia cribraria* L. tot de kleine groep van vlinders, die in ons land in twee geographische vormen voorkomen. De dieren uit de heidestrecken zijn donker, die uit het duingebied licht. Uitvoerig heb ik beide rassen (of subspecies) besproken in *Lambillionea*, 1937, p. 148—152, pl. X, fig. 1—12. Het duinras heb ik als ras *arenaria* beschreven, terwijl ik het heideras identificeerde met den Engelschen vorm, ras *anglica* Obthr. afgaande op O b e r t h ü r ' s beschrijving in *Et. de Léop. Comp.*, vol. V, p. 171, 1911 :

„La race anglaise... se distingue nettement de toutes les autres par les lignes noirâtres allongées, partant de la base et se dirigeant droit vers le bord terminal. Ces lignes noirâtres sont caractéristiques de la race Anglica, bien qu'elles soient plus ou moins accentuées, suivant les exemplaires.....”

Deze beschrijving past wel op onzen heidevorm. Toch is mij nu gebleken, dat de donkere Nederlandsche exemplaren scherp gescheiden zijn van de Engelsche. Hoewel *cribraria* in Engeland een zeer beperkt areaal bewoont, heeft de soort zich daar ontwikkeld tot een vorm, die met geen van de continentale rassen overeenstemt, al is een zekere verwantschap met onze heidedieren stellig aanwezig.

In *The Entomologist*, vol. 73, p. 25—27, Febr. 1940, vermeldt B o w e s 3 Engelsche exemplaren van f. *arenaria* Lpk., waarvan hij er een afbeeldt. Daar alle andere Engelsche exemplaren tot den donkeren vorm behooren, vermoedt hij, dat deze drie lichte dieren immigranten uit de Nederlandsch-Belgische duinstreek zijn. Hij schrijft verder, dat „British examples of *E.* [= *Euprepia*] *cribraria* are considered to be referable one and all to f. *bivittata* South (1909)”, waarvan *anglica* Obthr. (1911) dus een synoniem is.

Dat South den Engelschen vorm reeds vòòr O b e r t h ü r beschreven had, was mij niet bekend. Noch in de handboeken, noch in den *Lepidopterorum Catalogus* (vol. 22, 1919, door S t r a n d), noch in South's bekende boek zelf wordt de naam *bivittata* vermeld. B o w e s geeft in zijn literatuurlijstje (l.c., p. 27) als referentie op: *Entomol.*, vol. 30, p. 67, 1909. Dit gegeven bevat evenwel zooveel fouten als maar mogelijk is. Want vol. 30 dateert van 1897. Maar noch in jaargang 1897, noch in dien van 1909 is een spoor van South's beschrijving te vinden! Na eenig zoeken bleek deze in vol. 33, 1900, te staan. Op p. 67 begint South's artikel: „Variation of *Emydia cribrum*, L., in England”, terwijl de naam *bivittata* zich op p. 68 bevindt. Het juiste citaat luidt dus: *bivittata* South, *Entomol.*, vol. 33, p. 68, 1900.

Bij het lezen van de beschrijving, die de auteur van den

Engelsche vorm geeft en die een scherpere karakteriseering bevat dan Oberthür's diagnose, werd het mij onmiddellijk duidelijk, dat onze heidevorm verschilt van het Britsche ras. Hoewel het laatste uiterst variabel is, is er één kenmerk, dat alle exemplaren gemeen hebben. Op de vvl. looplen twee donkere strepen van den wortel naar den achterrand. De eene (die bij ons heideras ook bijna altijd aanwezig is!) loopt langs den bovenrand van de middencel, de andere boven de anaalader. South schrijft:

„Comparing the series of *E. cribrum* under consideration with continental representatives of the species, I find that the English specimens differ from all foreign examples that I have seen in the matter of the longitudinal streaks. None of the continental specimens in the National Collection at South Kensington, or in Mr. Leech's collection, have these streaks; there is no mention of these characters in the original description, neither does Esper's figure exhibit them. On the other hand, in not one of the one hundred and seventy odd specimens in Mr. Fowler's series are the streaks absent.”

De 7 figuren, die den tekst begeleiden, vertoonen het kenmerk van de twee donkere lengtestrepen duidelijk, ook de 5 gekleurde figuren in South's werk „The moths of the British Isles,” vol. I, pl. 90. Eveneens de beide afbeeldingen, die Bowes (l.c.) van den gewonen Engelschen vorm geeft, de fig. van Curtis (Brit. Ent., II, pl. 56, 1825) en de twee van Barrett (vol. 2, pl. 69, fig. 2 en vooral 2a, 1895).

Hoewel er groote overeenstemming bestaat tusschen den Nederlandsch-Belgischen heidevorm en dien van Engeland (zie de gekleurde figuren 1 en 2 van South), zijn er echter ook belangrijke verschillen. Bij onzen vorm zijn alle aderen zwart gestreept (of liever: zijn de ruimten tusschen alle aderen zwart bestoven). Bij vele exemplaren is de donkere bestuiving het sterkst in de achterrandshelft van de voorvleugels, terwijl de donkere streep langs den bovenrand van de middencel bijna tot den wortel doorloopt. Maar bij de sterker geteckende dieren zijn alle internervurale ruimten tot aan den wortel toe donker gevuld. Op deze gestreepte vlinders past Oberthür's minder precieze beschrijving van *anglica* dan ook volkomen! Ook komen nu en dan exemplaren voor, die minder donker zijn dan de gemiddelde vorm. Doch van twee zwartachtige strepen uit den wortel is geen sprake. Natuurlijk is het niet uitgesloten, dat het *bivittata*-kenmerk bij ons aberratief optreedt, maar tot nog toe heb ik geen enkelen vlinder gezien, die het vertoonde.

Ook in de wijze van varieeren schijnen beide rassen te verschillen. Zulke extreem lichte en donkere dieren als South afbeeldt, zijn van ons heideras niet bekend. Doch we moeten niet uit het oog verliezen, dat geen enkele Neder-

landsche collectie een serie van 170 heidedieren bevat, zooals South tot zijn beschikking had. Meer materiaal van dezen variabelen vorm zal ook bij ons stellig nog verrassingen opleveren. Zelf heb ik reeds twee maal getracht door een ab ovo kweek (die ik dan eenige generaties wou voortzetten) meer inzicht te krijgen in de variabiliteit van den heidevorm, maar de eerste keer kwamen slechts enkele rupsen den winter door en de tweede mislukte de overwintering geheel.

En nu de juiste naam voor ons heideras! In Mitt. Münch. Ent. Ges., vol. 19, p. 100, 1929, heeft Dannehl het ras uit de Rijnprovincie (loc.: Hilden im Rheinland) beschreven onder den naam *pseudobifasciata*. Zijn diagnose luidt:

„Die schwarzen Punkte, hauptsächlich die der Querlinien zu langen Streifen längs und zwischen dem Geäder auslaufend. Besonders über der Zelle entsteht ein Längsbalken, der von der Wurzel bis kurz vor den Auszenrand sich ausdehnt. Hinterflügel beim ♂ von der Wurzel aus weiszgrau aufgehellt, sonst schwarz, beim ♀ völlig schwarz.”

Hoewel de vorm niet afgebeeld is, is de beschrijving zoo duidelijk, dat ik niet aarzel den naam voor ons ras te gebruiken. Het is bovendien niet te verwachten, dat in het oosten van ons land en in België een andere vorm zal vliegen dan in de Rijnprov., te meer, daar dezelfde ook bij Hamburg en in Denemarken voorkomt. Slechts moet opgemerkt worden, dat de achtervleugels niet „schwarz”, maar zwartgrijs zijn. Als er één kleuraanduiding is, die in de vlinderliteratuur vaak onjuist gebruikt wordt, dan is het wel de term „zwart”! De naam *pseudobifasciata* heeft Dannehl gegeven, omdat de tekening in één opzicht doet denken aan die van *Coscinia bifasciata* Rambur van Corsika. Deze soort heeft op de vvl. 2 verticale donkere bandjes, ontstaan door het ineenvloeien van de stippen. Zie o.a. Lambillionea, l.c., fig. 9 en 10. Bij onzen heidevorm komen vaak 4 van zulke dwarsbanden voor.

Resumeerende wordt de nomenclatuur van onze twee rassen dus:

1. ras *arenaria* Lpk., de lichte duinvorm.
2. ras *pseudobifasciata* Dhl., de donkere heidevorm.

Summary. In Lambillionea, 1937, p. 149, I stated, that the Dutch-Belgian heath-race of *Coscinia cribraria* L. is identical with the English form, race *anglica* Obthr. (which name falls as a synonym of *bivittata* South, Entom., vol. 33, p. 68, 1900).

This is, however, not the case. Our race lacks the character of the two dark striae of the English one and is, as a rule, much heavier striated. The correct name of the race which inhabits the heaths of Holland, Belgium and Western Germany, is *pseudobifasciata* Dannehl.

Amsterdam.

B. J. LEMPKE.